

Bij veel mensen is de es een bekende boom maar niet iedereen is op de hoogte van de diversiteit binnen het geslacht. Behalve sterk uiteenlopende groeivormen biedt het geslacht diverse soorten met prachtige herfstkleuren en één soort die rijk bloeit.

Tekst: Emiel van den Berg
Foto: www.visionpictures.com

De es, *Fraxinus*, is een loofboom van het noordelijk halfrond die behoort tot de olijachtigen, de Oleaceae. In totaal zijn er circa 70 soorten bekend die stammen uit Noord-Amerika, Europa en Oost-Azië. *Fraxinus* is een boom die van licht houdt en daarom in de bossen recht omhoog groeit. De bekendste soort heeft niet voor niets als soortnaam *excelsior* gekregen wat letterlijk hoger betekent. Kenmerkend voor de es is het oneven geveerde blad en het late uitlopen in het voorjaar. In de regel is de bloeiwijze onopvallend. Net als de eik was de es bij de Germanen het voorwerp van verering. In het oude Griekenland waardeerde men de boom voor de rechte stam die men gebruikte als erfbegrenzing.

HERFSTKLEUREN

F. excelsior is de gewone es, inheems in grote delen van Europa en op de markt met tal van selecties. De soort groeit tot hoogtes boven de 20 meter en kent een gebruikswaarde als bosplantsoen en wegbeplanting. Als laanboom kiest men meestal voor cultivars die onderling behoorlijk kunnen verschillen, behalve in hoogtes ook in habitus en bladvorm. Meest opvallende treurvormen zijn 'Pendula' en de geelbladige 'Aurea Pendula', bijzonder gekroesd blad heeft 'Crispa', geelbladig zijn 'All-gold' en 'Jaspidea'. 'Nana' is een dwergvorm op stam gekweekt. *F. americana*, de Amerikaanse es, is afkomstig uit oostelijk Noord-Amerika en vormt een forse boom tot ruim 20 meter. Het oneven geveerde blad is donkergroen en aan de onderzijde witachtig. Het blad wordt tot 40 cm groot en verkleurt in de herfst naar violetgeel. Als laanboom is de mannelijke vorm aan te bevelen omdat deze geen overlast veroorzaakt door afvallen van gevleugelde noten. Op de markt zijn daarom diverse mannelijke selecties verkrijgbaar waarvan 'Autumn Applause' een bekende is. Deze cultivar haalt net de 10 meter hoogte en valt vooral op wanneer het diep groene blad in de herfst naar donker



Fraxinus angustifolia 'Raywood'

Essen voor elk seizoen

wijnrood verkleurt. Het blad blijft ook opvallend lang, vaak tot de eerste nachtvorst, aan de boom hangen. Van *F. americana* zijn meer cultivars bekend die steriel of mannelijk zijn en opvallen met hun herfstverkleuring. 'Autumn Purple', 'Champaign Country' en 'Skyline' zijn wat voorbeelden.

RIJKE BLOEI

F. angustifolia is een soort met dunnere twijgen dan *F. excelsior* en smaller blad. Ook deze soort valt op met zijn - gele tot wijnrode - herfstkleur net als de diverse selecties. Zo heeft de bekende 'Elegantissima' een bolvormige kroon tot 8 meter hoogte en een opvallend gele herfstverkleuring. Meest gekweekt is 'Raywood' die met een breed eivormige kroon ruim boven de 10 meter uitkomt. In de herfst verkleurt het blad naar oranje tot dieppaars. Nadeel van *F. angustifolia* is de iets mindere winterhardheid. Vooral jonge bomen kunnen in strenge winters schade oplopen. Iets vergelijkbaar met *F. angustifolia* is *F. holotricha*. De belangrijkste cultivar is 'Moraine' met een piramidale kroonvorm die boven de 10 meter uitgroeit. De boom loopt laat uit en

beschadigt dus zelden bij late nachtvorst. Voordeel is het vrijwel ontbreken van zaadvorming waardoor deze es met name als straatboom wordt gebruikt. De herfstkleur is botergeel. De enige opvallende bloeier is *F. ornus*, de pluim-es. Dit is een boom met een breed ovale tot ronde kroon die langzaam groeit en tot iets boven de 10 meter uitgroeit. Tussen het 20 tot 25 cm lange blad verschijnen in mei opstaande pluimen met roomwitte bloemen. Die bloemen verspreiden een sterke geur. In volle bloei is de pluim-es een opvallende verschijning tussen de vele bloesembomen die elk voorjaar bloeien. De in Nederland gevonden selectie 'Anita' heeft een smal piramidale kroon, net als 'Obelisk', en bij 'Arie Peters' is de kroon breed ovaal. Voordeel van deze laatste selectie is de beperkte vorming van gevleugelde noten waardoor geen overlast wordt veroorzaakt bij aanplant als straat- of laanboom. 'Mecsek' is een op stam gekweekt bolvorm met een doorsnede tot 4 meter. Bloei komt onder normale omstandigheden zelden voor, dus ook zaadvorming blijft achterwege. Extra bij 'Mecsek' is de herfstverkleuring naar geel tot paarsachtig.